

# Werkplaats Speciaal Basisonderwijs

Samen werken aan de kwaliteitsverbetering  
van een nieuwe onderwijssoort

Roger Meijer

## Colofon

*Werkplaats Speciaal Basisonderwijs; Samen werken aan de kwaliteitsverbetering van een nieuwe onderwijssoort is een uitgave van SBOwerkverband*

Deze publicatie is te bestellen via [www.sbowerkverband.nl](http://www.sbowerkverband.nl)

**Auteur:** Roger Meijer

**Fotografie:** Roger Meijer, Anne Hamers (pag. 7, 30-31)

**Realisatie:** Bergenwerkt\* (Anne-marie van Bergen, Sandra Rijnen), Nijmegen | [www.bergenwerkt.nl](http://www.bergenwerkt.nl)

**Lay-out:** who's loes?!, Nijmegen

**Druk:** Zalsman, Zwolle

**Grafisch advies en bemiddeling:** Henk Hardon Grafisch Adviesbureau

ISBN 978-94-6190-734-9

2011-2012 © SBOwerkverband

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, overgenomen of openbaar gemaakt zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

## Inhoudsopgave

### Pagina

|                                                                                                                                                         |           |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Voorwoord</b><br><i>Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap</i>                                           | <b>5</b>  |
| <i>Leren van de geschiedenis is meten waar je staat</i>                                                                                                 | <b>6</b>  |
| <b>Deel 1 Partners vertellen</b>                                                                                                                        | <b>10</b> |
| <b>Hoofdstuk 1.</b> <i>Het begin</i>                                                                                                                    | <b>12</b> |
| <b>Hoofdstuk 2.</b> <i>De ontwikkeling</i>                                                                                                              | <b>18</b> |
| <b>Hoofdstuk 3.</b> <i>De toekomst</i>                                                                                                                  | <b>26</b> |
| <b>Ten slotte</b>                                                                                                                                       | <b>30</b> |
| <b>Deel 2 Scholen vertellen</b>                                                                                                                         | <b>32</b> |
| <b>Hoofdstuk 1.</b> <i>'Onze leerlingen scoren nu hoger in hun uitstroom'</i><br><i>SBO 't Palet en het ontwikkelingsperspectief</i>                    | <b>34</b> |
| <b>Hoofdstuk 2.</b> <i>'De totale ontwikkeling van een kind is ons doel'</i><br><i>SBO Heldringschool en cyclische kwaliteitsverbetering</i>            | <b>44</b> |
| <b>Hoofdstuk 3.</b> <i>'Door samenwerking word je als sbo zichtbaarder'</i><br><i>SBO De Satelliet en de masterclasses</i>                              | <b>52</b> |
| <b>Hoofdstuk 4.</b> <i>'Het is nooit klaar'</i><br><i>SBO De Kans ontwikkelt van zwak naar goed</i>                                                     | <b>58</b> |
| <b>Hoofdstuk 5.</b> <i>'Het begeleiden van moeilijk gedrag is te leren'</i><br><i>SBO Het Keerpunt en het adoptieteam over heftige gedragsproblemen</i> | <b>68</b> |
| <b>Nawoord</b><br><i>Kete Kervezee, voorzitter PO-Raad</i>                                                                                              | <b>76</b> |
| <b>Over het SBOwerkverband</b>                                                                                                                          | <b>79</b> |

## Leren van elkaar

*Scholen in het speciaal basisonderwijs leren van elkaar, dat laat deze publicatie ter ere van het vijfjarig jubileum van het SBOwerkverband op een indrukwekkende manier zien. "Mensen hebben de meerwaarde gezien van elkaar ontmoeten en samenwerken", zoals een schooldirecteur in dit boekje zegt.*

*Ik vind het bijzonder dat het SBOwerkverband de kwaliteitsverbetering van het speciaal basisonderwijs heeft vastgelegd. Het is een mooi verslag van de, soms roerige, ontwikkelingen sinds de samenvoeging van het lom- en mlk-onderwijs in 1998.*

*De afgelopen tien jaar hebben tientallen scholen hard gewerkt om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Het sbo heeft mensen daarin verenigd. Er kwam een gezamenlijke energie los, waarin mensen zelf de verantwoordelijkheid namen om het met elkaar anders en beter te doen. Met tot gevolg een sterke daling van het aantal (zeer) zwakke scholen voor speciaal basisonderwijs.*

*Dat resultaat is een groot compliment aan iedereen die bij al dat harde werk betrokken is en was. Ik hoop dan ook van harte dat wat u tot nu toe met elkaar heeft bereikt, inspiratie biedt om voortvarend verder te gaan op de ingeslagen weg van opbrengstgericht werken. Zodat u met elkaar het onderwijs nog verder kunt verbeteren en uw leerlingen een nog beter perspectief weet te bieden.*

*Ik heb er alle vertrouwen in dat scholen voor speciaal basisonderwijs er klaar voor zijn om met elkaar verder te werken aan wat een van de geïnterviewden verwachtingsvol onderwijs noemt: "Open kijken, kansen benutten en veel ambitie hebben." Ik hoop van harte dat dit boekje u daarbij zal inspireren!*

**Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart,**  
minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap



## Leren van de geschiedenis is meten waar je staat

In 1998 ontstond het speciaal basisonderwijs uit een fusie tussen twee schoolsoorten en kreeg haar wettelijke basis in de Wet op het primair onderwijs (WPO). De relatief korte geschiedenis van het speciaal basisonderwijs bestaat uit twee delen. Enerzijds gaat het over de inrichting van een nieuwe onderwijssoort onder een nieuwe wet (WPO) door landelijke en regionale partners. Anderzijds wordt het onderwijs in de klas - met alles wat daar bij hoort zoals didactiek, leerstof en leerlingvolgsysteem - opnieuw ontworpen. Beide ontwikkelingen worden in deze publicatie als een werkplaats geschetst. Landelijke partners werken aan het systeem, scholen ontwikkelen gezamenlijk hun onderwijs. Terugkijken op deze twee ontwikkelingen is zinvol. Wat werkt? Wat is bepalend geweest?

### Landelijke en regionale partners

In deze publicatie schetsten landelijke en regionale partners van het speciaal basisonderwijs de beginperiode tot en met de komende jaren onder Passend onderwijs. De inspectie heeft het toezicht op het speciaal basisonderwijs vanaf de start vormgegeven en verschillende rapporten over de kwaliteit van het sbo gepubliceerd. Het ministerie van OCW heeft het beleid van Weer Samen Naar School (WSNS) ingevoerd en extra maatregelen genomen ter ondersteuning van het speciaal basisonderwijs. De PO-Raad bekijkt de ontwikkelingen vanuit het belang van de sector primair onderwijs. En tenslotte schetst een netwerkregisseur uit Limburg het perspectief vanuit het speciaal basisonderwijs. Door deze vier perspectieven naast elkaar te plaatsen wordt een uitvergroot beeld op alle inspanningen beoogd.

### Ervaringen van scholen

Het proces van de kwaliteitsontwikkeling van het onderwijs zelf is in vijf verdiepende hoofdstukken beschreven, waarin leerkrachten, leerlingen, intern begeleiders en directeurs vertellen over hun leer- en ontwikkelproces. Er wordt ingezoomd op de specifieke thema's: ontwikkelingsperspectief, cyclische kwaliteitsverbetering, masterclasses, ontwikkeling van zwak naar goed en adoptieteam heftige gedragsproblemen. Hoe passen scholen ontwikkelde instrumenten toe? Welke eigen aanpassingen hebben zij gemaakt? Welke tips hebben zij voor de onderwijspraktijk?

### Zelforganisatie

Het SBOwerkverband heeft als landelijke vereniging van sbo-scholen activiteiten uitgevoerd ter ondersteuning van de kwaliteitsverbetering. Er is op veel manieren geprobeerd om deze kwaliteitsverbetering door het speciaal basisonderwijs zelf vorm te geven en ook zelf uit te voeren. De veronderstelling hierbij is dat een collectieve kwaliteitsverbetering zo diep mogelijk in het veld moet zijn verankerd. Dit principe is zelfs in de statuten van de vereniging opgenomen: bestuursleden van het SBOwerkverband moeten directeur van een sbo-school zijn.

### Jubileum

Het SBOwerkverband heeft besloten om haar vijfjarig jubileum aan te grijpen om een terugblik samen te stellen over de ontwikkeling van het sbo. Deze terugblik moet de ontwikkeling van de sbo-scholen laten zien, zodat voor alle scholen ook duidelijk is waar zij zich ongeveer in hun ontwikkelingsproces bevinden en welk instrument zij kunnen gebruiken. Het SBOwerkverband wil haar eerste jubileum graag afsluiten met een publicatie die tegelijkertijd ook bijdraagt aan de positie en kwaliteitsverbetering van sbo-scholen.

### Mensen

De publicatie vormt de weerslag van interviews. Daardoor worden achterliggende doelen belicht, rollen duidelijker en thema's van alle kanten geanalyseerd. De beschreven ontwikkeling van het speciaal basisonderwijs is op exacte gegevens gebaseerd, maar door deze vorm wordt het een ontwikkeling die door mensen is gemaakt. Bedoeld om te inspireren en nieuwe ideeën op te pakken.

### Roger Meijer, auteur



## Duurzame organisatieontwikkeling

Deze publicatie geeft de perspectieven weer vanuit de overheid, de sector en de scholen op kwaliteitsverbetering. De beschrijvingen geven bovendien een inkijkje in het management van grootschalige onderwijsveranderingen. De Canadese socioloog Michael Fullan heeft in Engeland, Ontario, Singapore en Zuid-Australië onderwijsveranderingen doorgevoerd, waarbij de leerprestaties van leerlingen sterk omhoog zijn gegaan. In eigen land adviseerde hij Sharon Dijkma, de voormalige staatssecretaris van OCW, over de kwaliteitsagenda primair onderwijs. Als we de ontwikkeling van het speciaal basisonderwijs langs de meetlat leggen van zijn (recente) theorieën over duurzame organisatieontwikkeling (Fullan, Change Leader, 2011) vallen in willekeurige volgorde vijf achterliggende inzichten op. Deze inzichten kunt u als extra perspectief 'duurzame organisatieontwikkeling' hanteren bij het lezen van de bijdragen in deze publicatie.

De praktijk is voor het leren de belangrijkste basis. Haal kennis in de school, maar relateer die aan hoe de eigen situatie te verbeteren. Een effectieve leider participeert zelf actief als leerling in de beoogde kwaliteitsverbetering. Dit algemene inzicht van Fullan is een-op-een te vertalen naar het speciaal basisonderwijs. Leerkrachten, intern begeleiders en directeurs hebben vanuit hun eigen praktijk gezocht naar verbeteringen. Daardoor is een optimale situatie ontstaan om te leren, te veranderen en te verbeteren.

Creëer een focus gericht op het gezamenlijk leren van elkaar. Als mensen samen leren, dan leren ze dieper, intrinsieker en effectiever. Dit inzicht is de basis geweest van alle activiteiten van het SBOwerkverband. Samen werken aan de ontwikkeling van instrumenten, in netwerken, met sbo-scholen en met het regulier en speciaal onderwijs.

Creëer een gedeeld leiderschap in scholen. Het gaat hier om eigenaarschap door bijvoorbeeld te werken met schoolverbeterteams, regie- en werkgroepen van leraren, kenniswerkers, leergemeenschappen en het gericht versterken van het vakmanschap zelf.

Gerealiseerde (effectiviteits)verbeteringen motiveren mensen om meer en andere stappen te zetten. Nemen we de laatste vijf jaar onder de loep, dan valt op dat de feedback van de resultaten essentieel was om mensen te motiveren door te gaan.

Werk naar resultaat. In het sbo is veel ontwikkeld op het gebied van cyclische kwaliteitsverbetering, onder meer 1-zorgroute, digitale toetsen, leerlingvolgsystemen, opbrengstgericht werken. Werken naar en vanuit resultaat is ook het uitgangspunt van het ontwikkelingsperspectief (OPP).